

**YAPAY ZEKÂ ÜRETİMİ ESERLERDE TELİF HAKKI VE
ULUSLARARASI HUKUK SORUNLARI:
ARABULUCULUK TEMELLİ YENİ BİR ÇÖZÜM ARAYIŞI**

**COPYRIGHT IN AI-GENERATED WORKS AND
INTERNATIONAL LAW ISSUES:
A QUEST FOR A MEDIATION-BASED SOLUTION**

Av. Saltuk Samed AKSUN

Ankara-2026

ÖZET

Yapay zekâ (YZ) sistemlerinin metin, görsel, müzik ve yazılım üretiminde yaygınlaşması; “eser”, “eser sahibi” ve “hak sahipliği” kavramlarının insan merkezli telif rejimleri içinde nasıl yorumlanacağına ilişkin tartışmaları ulusal ve uluslararası düzeyde yoğunlaştırmıştır. Bu makale, YZ üretimi çıktılarının telif korumasına uygun olup olmadığı, hak sahipliğinin kullanıcı, geliştirici şirket ve/veya veri sağlayıcılar arasında nasıl dağıtılacağı ve bu çıktılara ilişkin uyuşmazlıklarda hangi hukuk düzeninin uygulanacağı gibi meseleleri uluslararası hukuk perspektifinden inceler. Bern Konvansiyonu’nun insan merkezli telif yaklaşımının YZ çağında yarattığı boşluklar değerlendirilir; WIPO’nun YZ ve fikri mülkiyet alanındaki çalışmaları ile ABD, AB ve Çin’de şekillenen farklı düzenleme eğilimleri karşılaştırılır. Ayrıca, YZ modellerinin telifli eserlerle eğitilmesi bağlamında veri madenciliği istisnaları, “*fair use*” tartışmaları ve sınır aşan ihlal iddialarının özel hukuk boyutları ele alınır. Nihayet, uluslararası telif uyuşmazlıklarında mahkeme süreçlerinin yavaş ve karmaşık yapısı karşısında, YZ kaynaklı ihtilaflarda arabuluculuk temelli alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının (özellikle WIPO Arbitration and Mediation Center benzeri kurumsal modellerin) etkin ve esnek bir çözüm yolu sunabileceği savunulur.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Telif Hakkı, Arabuluculuk, Üretken YZ, Singapur Konvansiyonu, AB Yapay Zekâ Tüzüğü, Türk Dünyası.

ABSTRACT

The proliferation of Artificial Intelligence (AI) systems in the production of text, images, music, and software has intensified discussions at both national and international levels regarding how the concepts of "work," "authorship," and "ownership" should be interpreted within human-centric copyright regimes. This article examines issues such as whether AI-generated outputs are eligible for copyright protection, how ownership should be distributed among the user, the developer company, and/or data providers, and which legal order should apply to disputes regarding these outputs, from an international law perspective. The gaps created by the human-centric copyright approach of the Berne Convention in the AI era are evaluated; WIPO's work in the field of AI and intellectual property is compared with different regulatory trends shaping in the US, EU, and China. Furthermore, data mining exceptions, "fair use" debates, and the private law dimensions of cross-border infringement claims in the context of training AI models with copyrighted works are discussed. Finally, against the slow and complex nature of court proceedings in international copyright disputes, it is argued that mediation-based alternative dispute resolution mechanisms (especially institutional models like the WIPO Arbitration and Mediation Center) can offer an effective and flexible solution path for AI-origin disputes.

Keywords: Artificial Intelligence, Copyright, Mediation, Generative AI, Singapore Convention, EU AI Act, Turkic World.

ETİK BEYAN VE AÇIKLAMA

Bu çalışmanın hazırlanmasında yapay zekâ araçlarından yalnızca sınırlı ölçüde dil düzeltisi ve kaynak taramasına yardımcı olacak şekilde yararlanılmıştır. Makalenin akademik içeriği, argümantasyonu ve hukuki değerlendirmeleri tamamen yazara aittir.¹

¹ Bu kullanım, üretken yapay zekâ sistemlerinin metin üretimine katkısının yalnızca editoryal destekle sınırlı olduğunu belirtmek amacıyla eklenmiştir.

1. GİRİŞ

YZ'nin üretken modelleri (*Generative AI*) bugün yalnızca destekleyici araçlar değil; kimi zaman son ürünün asli üreticisi gibi işleyen, çok katmanlı teknoloji yığınlarıdır. Sanat üretiminde metinden-görüntüye sistemler; yazılım üretiminde kod asistanları; müzikte stil aktarımı ve otomatik besteleme; metin üretiminde büyük dil modelleri, telif hukukunun klasik ayrımlarını zorlamaktadır. Çünkü telif hukuku, genellikle insan yaratıcılığını ve iradesini merkeze alan bir “eser” anlayışı üzerine kuruludur.

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO), yapay zekânın telif hakkı rejiminde yarattığı belirsizliklere ilişkin çok paydaşlı istişare süreçleri yürütmekte; özellikle eser sahipliği, eğitim verilerinin statüsü ve şeffaflık yükümlülükleri konularında ortak bir kavramsal zemin geliştirmeye çalışmaktadır.²

Bu çalışmada tartışılan “Üretken Yapay Zekâ” (*Generative AI*) kavramı; Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tanımıyla uyumlu olarak, verilerdeki kalıpları öğrenerek metin, görüntü veya ses gibi yeni içerikler üretebilen sistemleri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Geleneksel yazılımlardan farklı olarak bu sistemler, önceden tanımlanmış kuralları takip etmek yerine, eğitim verisinden türettiği olasılık dağılımlarına göre “karar” verir ve bu durum hukuki nedensellik bağıını zayıflatır.³

Bu bağlamda iki ana sorun kümesi belirginleşmektedir:

(i) YZ tarafından üretilen çıktının “eser” sayılıp sayılmayacağı ve sayılırsa kimin hak sahibi olacağı;

(ii) YZ sisteminin eğitimi sırasında telifli eserlerden yararlanılmasının hangi koşullarda hukuka uygun olacağı. Üçüncü ve çoğu zaman pratikte belirleyici sorun ise uluslararası boyuttur: Üretim, eğitim verisi, hizmet sağlayıcı, kullanıcı ve ihlal iddiasının ortaya çıktığı pazar çoğu kez farklı ülkelerde konumlanır; bu da yetki, uygulanacak hukuk, delil elde etme ve icra konularında ciddi belirsizlik doğurur.

Bu makale, YZ üretimi eserlerin telif korumasına ilişkin tartışmaları uluslararası hukuk perspektifinde sistematik biçimde ele alırken; çözüm önerisi olarak arabuluculuk

² WIPO Conversation on Intellectual Property (IP) and Artificial Intelligence (AI): Issues Paper (Geneva: WIPO, 2019).

³ OECD, *Artificial Intelligence in Society* (Paris: OECD Publishing, 2019), 26.

(*mediation*) mekanizmasının, özellikle sınır aşan uyuşmazlıklarda, hızlı ve esnek bir model sunabileceğini ileri sürmektedir.

a. Yöntem ve kapsam

Bu çalışma, üretken yapay zekâ çıktılarının telif koruması ve YZ eğitiminde telifli eser kullanımının hukuki niteliği sorunlarını karşılaştırmalı hukuk (*ABD-AB-Çin*) ve uluslararası özel hukuk (yetki, uygulanacak hukuk, icra) eksenlerinde inceleyen normatif bir analizdir.

Çalışmanın önemli bir sınırlılığı, yapay zekâ üretimi eserler alanında henüz bağlayıcı ve yeknesak bir uluslararası telif antlaşmasının bulunmamasıdır. Bu nedenle tartışmalar büyük ölçüde ulusal uygulamalar, idari rehberler ve mahkeme kararları üzerinden şekillenmektedir. Makale, bu geçiş döneminde uyuşmazlıkların etkin yönetimi açısından arabuluculuk mekanizmasının tamamlayıcı bir rol oynayabileceğini savunmaktadır.⁴

İnceleme, (i) “insan yaratıcılığı/özgünlük” standardının farklı hukuk sistemlerinde nasıl işletildiğini, (ii) YZ eğitiminin telif sınırlamaları/istisnaları ve “*fair use*” çerçevesinde nasıl tartışıldığını, (iii) sınır aşan uyuşmazlıklarda mahkeme yolunun yapısal güçlüklerini ele alır. Makalenin özgün katkısı, bu parçalanmışlık karşısında arabuluculuğu yalnızca “hızlı çözüm” olarak değil, şeffaflık protokolleri + teknik doğrulama + lisans paketleri içeren kurumsal bir model olarak tasarlaması ve Singapur Konvansiyonu üzerinden icra edilebilirliği uluslararası düzeye taşımasıdır.⁵

2. YZ TARAFINDAN ÜRETİLEN ESERLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

a. YZ eser sahibi olabilir mi?

Eser sahipliği kavramı, çoğu telif sisteminde doğrudan veya dolaylı biçimde insan fail varsayımına dayanır. Bu nedenle “YZ eser sahibi olabilir mi?” sorusu, yalnızca teknoloji hukukunu değil, kişilik (*personhood*) ve hukuki ehliyet tartışmalarını da gündeme

⁴ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (Singapore Convention), adopted 20 December 2018, entered into force 12 September 2020.

⁵ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (adopted 20 December 2018, entered into force 12 September 2020) (“Singapore Convention”); Türkiye bakımından yürürlük/uygulama tartışması için bkz CMS, “Turkey ratifies the Singapore Convention” (2021).

getirir. Mevcut eğilim, YZ'ye bağımsız eser sahipliği tanımaktan ziyade, insan katkısının derecesini ölçen kriterlerle koruma alanını belirlemektir.⁶

Türk hukukunda eser sahipliği kavramı, 5846 sayılı FSEK m. 8/1 hükmü uyarınca eseri meydana getiren kişiye tanınmaktadır. Doktrinde bu hükmün insan yaratıcılığına dayalı bir sistem kurduğu ve eser sahibinin kural olarak gerçek kişi olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle üretken yapay zekâ çıktılarının eser niteliği ve hak sahipliği meselesi, mevcut telif rejimi açısından yeniden değerlendirilmesi gereken güncel bir tartışma alanıdır.⁷

AB telif hukukunda koruma eşiği, “eser sahibinin kendi entelektüel yaratımı” ölçütü üzerinden kurulur. Avrupa Birliği Adalet Divanı (CJEU), *Infopaq* kararında telif korumasının ancak “yazarın kendi entelektüel yaratımı” niteliğindeki özgün konulara uygulanacağını vurgulamış; *Painer* kararında ise bir fotoğrafın, yazarın “serbest ve yaratıcı tercihleri”ni yansıtması halinde korunacağını belirtmiştir. Bu çerçevede YZ çıktılarında “özgünlüğün” hangi anda insanın yaratıcı tercihleriyle ilişkilendirilebildiği (prompt tasarımı, seçim/ayıklama, düzenleme, kompozisyon) somut olaya göre değerlendirilmelidir.⁸⁹

Bununla birlikte, YZ'nin eser sahibi sayılması halinde dahi, eser sahipliğinin doğurduğu manevi haklar (örneğin *eserle bağ kurma*, *adın belirtilmesi*, *eserde değişikliklere karşı çıkma*) açısından normatif bir uyumsuzluk ortaya çıkar: YZ'nin “onur” veya “itibar” gibi insan merkezli değerlerle ilişkisi yoktur. Dolayısıyla YZ'ye eser sahipliği tanınması, telif hukukunun hak-nesne dengesini kökten dönüştürme riski taşır.

⁶ YZ'ye hukuki kişilik tanınması tartışmalarının telif hukukuna yansımaları bakımından, Avrupa Parlamentosu'nun “elektronik kişilik” tartışmalarına ilişkin raporu ve bu rapora yöneltilen akademik eleştiriler önem taşımaktadır. *Report with Recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics*. 2015/2103(INL). Strasbourg: European Parliament, 27 Ocak 2017

⁷ 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) m. 8/1 çerçevesinde eser sahipliğinin gerçek kişi merkezli kurulduğu yönündeki klasik doktrin için bkz. Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, 5. Bası (Vedat 2012) 109 vd.; Mustafa Ateş, *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*, 6. Baskı (Seçkin 2023) 85. Yapay zekâ çıktılarının bu sistem içindeki konumu ise güncel doktrinde tartışmalıdır.

⁸ Case C-5/08 *Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening* (CJEU, 16 July 2009).

⁹ Case C-145/10 *Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and others* (CJEU, 1 December 2011).

b. Hak sahipliği kullanıcıya mı, geliştirici şirkete mi aittir?

YZ çıktılarında hak sahipliği tartışması çoğunlukla iki aktör arasında yoğunlaşır:

(i) YZ'yi kullanan kişi/kurum;

(ii) modeli geliştiren veya hizmeti sunan şirket.

Kullanıcının hak iddiası, araç üzerinde yaratıcı kontrol ve seçim/ayıklama (*curation*) faaliyetlerinden; geliştiricinin iddiası ise modelin mimarisi, eğitim süreci ve altyapı yatırımından beslenir.

Burada ayırt edici ölçüt, “insan yaratıcı katkısının” nitelik ve yoğunluğudur. Kullanıcı yalnızca kısa bir komut verip çıktıyı olduğu gibi kullanıyorsa, eser sahipliği iddiası zayıflar. Buna karşılık kullanıcı; komutları iteratif biçimde rafine ediyor, çıktı üzerinde düzenleme yapıyor, kompozisyonu bir bütün olarak kurguluyorsa, insan eser sahipliği lehine argüman güçlenir.¹⁰

Geliştirici şirketin otomatik olarak eser sahibi sayılması ise iki nedenle sorunludur:

(i) Telif hakkı, çoğu sistemde “yazar” ile eser arasındaki bağa dayanır; model geliştiricisi her bir çıktı üzerinde yaratıcı irade sergilemez.

(ii) Böyle bir yaklaşım rekabet ve ifade özgürlüğü açısından aşırı yoğunlaşma (*over-concentration*) yaratabilir; kültürel üretim araçlarının telif tekelleriyle birleşmesi, bilgiye erişimi sınırlayabilir.

c. Bu eserler kamu malı sayılabilir mi?

YZ üretimi çıktılarına telif koruması tanınmaması, bu çıktıları fiilen kamu malı (*public domain*) konumuna iter. Bu yaklaşımın avantajı, yenilik ve bilgi dolaşımını teşvik etmesidir. Ancak tamamen kamu malı kabul, yatırım teşviklerini azaltabileceği gibi; özellikle ticari içerik üretiminde “serbest kopyalama” sorunu nedeniyle pazar istikrarını

¹⁰ İnsan katkısı ve özgünlük (originality) testi bakımından İngiliz hukuku geleneksel olarak "skill, labour and judgment" (beceri, emek ve muhakeme) kriterini esas alırken (*University of London Press Ltd v University Tutorial Press Ltd* [1916] 2 Ch 601); Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), *Infopaq* kararıyla üye devletler için daha yüksek bir eşik olan "author's own intellectual creation" (yazarın kendi fikri yaratımı) standardını getirmiştir (*Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening*, C-5/08, EU:C:2009:465). Yapay zekâ, yoğun bir "emek" ortaya koysa da, AB standardındaki "yaratıcı serbesti" ve "kişisel damga" kriterlerini karşılamakta zorlanmaktadır.

da olumsuz etkileyebilir. Ara bir çözüm olarak, YZ çıktılarının telif korumasından ziyade “haksız rekabet”, “sözleşme hukuku” (*platform kullanım şartları*), “ticari sırların korunması” (*trade secret protection*) veya “komşu haklar” benzeri sınırlı koruma rejimleriyle düzenlenmesi önerilmektedir.¹¹

3. ULUSLARARASI HUKUK PERSPEKTİF

a. Bern Konvansiyonu’nun insan merkezli telif anlayışının yetersizliği

Bern Konvansiyonu, eser sahibini esasen insan yaratıcı olarak varsayan bir paradigmanın ürünüdür; eser sahipliği, koruma süresi (*çoğu kez “yazarın yaşamı + X yıl”*) ve manevi hakların mimarisi bu varsayıma yaslanır. YZ çıktılarında ise “yazar”ın belirlenmesi güçleşir; hatta bazı durumlarda yazar kavramı fonksiyonsuzlaşır. Bu durum, Bern sisteminde iki tür boşluk yaratır:

(i) Korumanın eşiği ve öznesi belirsizleşir;

(ii) karşılıklılık (*national treatment*) ilkesinin uygulanmasında, bir ülkede korunan YZ çıktısının diğer ülkede korunmaması veya tam tersi, öngörülemez sonuçlara yol açar.¹²

b. WIPO’nun YZ ve fikri mülkiyet alanındaki çalışmaları

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (*WIPO*), YZ’nin fikri mülkiyet üzerindeki etkilerine dair çok paydaşlı istişareler ve politika belgeleri aracılığıyla ortak bir kavramsal zemin oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çalışmalar, özellikle (i) YZ çıktılarında eser sahipliği, (ii) eğitim verilerinin telif statüsü, (iii) şeffaflık ve veri kaynaklarına erişim gibi başlıklarda seçenekler sunar; ancak bağlayıcı bir uluslararası antlaşma düzeyine henüz ulaşmamıştır.¹³

c. ABD, AB ve Çin’in farklı yaklaşımlarının karşılaştırılması

ABD yaklaşımında pratik belirleyicilerden biri, telif ofisi uygulamaları ve “*human authorship*” vurgusudur. ABD’de Telif Ofisi (*USCO*), 16 Mart 2023 tarihli politika

¹¹ Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the Legal Protection of Databases. 11 Mar. 1996.

¹² Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act of 1971, as amended in 1979). 1971.

¹³ WIPO Conversation on Intellectual Property (IP) and Artificial Intelligence (AI): Issues Paper. Geneva: World Intellectual Property Organization (WIPO), Ara. 2019.

rehberinde, korumanın temel şartının “insan eser sahipliği” olduğunu; YZ’nin ürettiği içerikte insanın yalnızca talimat verip YZ’nin ifadesini “kabul ettiği” durumlarda telif korumasının doğmayacağını belirtmektedir. Buna karşılık, insanın YZ çıktısını yaratıcı biçimde seçmesi, düzenlemesi veya dönüştürmesi halinde, eserin bütünü (örneğin derleme/kompozisyon) korunabilir.¹⁴ Bunun yanında eğitim verilerinin kullanımı ve çıktılar üzerinden sorumluluk tartışmaları, büyük ölçüde “*fair use*” doktrini ve emsal davalar üzerinden şekillenmektedir.¹⁵

AB tarafında ise iki eksen öne çıkar:

(i) telif hukukunda “yazarın kendi entelektüel yaratımı” standardı ve insani yaratım vurgusu;

(ii) metin ve veri madenciliği (*text and data mining—TDM*) istisnalarıyla eğitim verisine erişimi düzenleyen çerçeve.

Ayrıca platform sorumluluğu ve şeffaflık yükümlülükleri, AB’nin düzenleyici refleksinin daha “önleyici” bir çizgide olduğunu gösterir.¹⁶

Bu çerçeve, 2024 yılında kabul edilen AB Yapay Zekâ Tüzüğü (*Regulation (EU) 2024/1689*), genel amaçlı YZ modelleri (*GPAI*) bakımından belirli şeffaflık yükümlülükleri öngörmekte; özellikle madde 53(1)(d) bağlamında, eğitimde kullanılan içerik türlerine ilişkin kamuya açık bir özet yaklaşımını kurumsallaştırmaktadır. Bu yükümlülüğün uygulanmasına ilişkin olarak Komisyonun kabul ettiği açıklayıcı not/şablon yaklaşımı, telif hakkı sahiplerinin en azından “hangi tür kaynakların” kullanıldığına dair iz sürmesini amaçlayan bir zemin sunmaktadır.^{17 18}

Yapay Zekâ Tüzüğü’nün 53(1)(d) maddesi uyarınca model sağlayıcıların yayımlamak zorunda olduğu bu “eğitim içeriği özetleri”, uyuşmazlıklarda hak sahiplerinin hangi tür

¹⁴ U.S. Copyright Office, *Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence* (Policy Statement, 16 March 2023).

¹⁵ Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence. Washington, DC: U.S. Copyright Office, 16 Mar. 2023.

¹⁶ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market. 17 Nis. 2019.

¹⁷ Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act).

¹⁸ European Commission, “Explanatory Notice and Template for the Public Summary of Training Content for general-purpose AI models” (24 July 2025) (AI Act Art 53(1)(d) uygulaması).

kaynakların kullanıldığına ilişkin başlangıç düzeyinde bir şeffaflık zemini elde etmesine katkı sağlayabilir. Böylece taraflar, teknik bilirkişi incelemesine geçmeden önce müzakere ve uzlaşım imkanlarını daha erken aşamada değerlendirebilirler.¹⁹

Çin yaklaşımında, inovasyonun teşviki ile içerik ve platform yönetişimi hedeflerinin birlikte ele alındığı görülür. YZ üretimi içeriğin piyasaya etkisi, etik/uyum düzenlemeleri ve platformların sorumluluğu üzerinden daha idari bir hatta tartışılabilmektedir.²⁰

Uluslararası parçalanmışlığın en somut örneği ise yakın tarihli yargı kararlarında görülmektedir. ABD’de *Thaler v. Perlmutter* kararı YZ üretimi eserin tescili “insan fail eksikliği” nedeniyle reddedilirken; Çin’de Pekin İnternet Mahkemesi (*Li v. Liu* davası), YZ kullanılarak üretilen bir görsele, kullanıcının “estetik seçimi ve kişiselleştirilmiş komutları” nedeniyle telif koruması tanımıştır. Aynı teknolojiye iki ülkenin taban tabana zıt hukuki statü tanınması, yargı yoluyla çözümün öngörülemez olduğunu kanıtlamaktadır.²¹

Parçalanmışlığın güncel yansıması, özellikle YZ modellerinin telifli eserlerle eğitilmesi bağlamında görülen çok sayıda stratejik davada izlenmektedir. Bir yandan Birleşik Krallık’ta *Getty Images v. Stability AI* davası, eğitimin nerede gerçekleştiği ve hangi ülke telif hukukunun devreye gireceği tartışmasını görünür kılmış; diğer yandan ABD’de *Andersen v Stability AI (Midjourney/DeviantArt)* ve *The New York Times v. OpenAI/Microsoft* gibi davalar, eğitim verisinin lisanssız kullanımının “fair use” kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ve piyasaya ikame etkisinin nasıl ölçüleceği sorularını keskinleştirmiştir.^{22 23 24}

Karşılaştırma düzeyinde şu sonuç dikkat çeker: ABD, ihtilafları büyük ölçüde yargısal yorumla çözen “case law” ağırlıklı bir çerçeveye yaslanırken; AB daha normatif ve

¹⁹ European Parliament, *EU AI Act: Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence*, Art. 53(1)(d) & Annex XII; Ayrıca bkz. Madiaga, T., "Artificial Intelligence Act", European Parliament Research Service, Briefing PE 698.792, 2024.

²⁰ Interim Measures for the Management of Generative Artificial Intelligence Services. China, 13 Tem. 2023.

²¹ Karşılaştırma için bkz. ABD: *Thaler v. Perlmutter*, U.S. Dist. Ct., D.C., Case No. 1:22-cv-01564 (2023); Çin: Beijing Internet Court, *Li v. Liu*, (2023) Jing 0491 Min Chu No. 11279.

²² *Getty Images and others v Stability AI Ltd* [2025] EWHC 38 (Ch) (Judgment, 14 January 2025) (UK).

²³ *Andersen v Stability AI Ltd* (N.D. Cal.) Case No. 3:23-cv-00201 (docket).

²⁴ *The New York Times Company v Microsoft Corporation et al* (S.D.N.Y.) Case No. 1:23-cv-11195 (docket).

istisna temelli bir düzenleme seti kurmaya çalışmakta; Çin ise idari yönetim ve hızlı politika müdahaleleriyle farklı bir denge kurmaktadır.

4. YZ MODELLERİNİN TELİFLİ ESERLERLE EĞİTİLMESİ SORUNU

a. Veri madenciliği istisnaları

YZ modellerinin eğitimi, geniş ölçekli veri toplamayı ve istatistiksel örüntü çıkarımını gerektirir. Bu süreçte telifli eserlerin kopyalanması ve işlenmesi (en azından geçici çoğaltma) gündeme gelir. TDM istisnaları, özellikle araştırma kurumları ve belirli amaçlar için telif korumasını sınırlayarak veri analizini mümkün kılmayı hedefler. Ancak ticari üretken YZ uygulamalarının TDM istisnaları kapsamına girip girmediği, istisnaların kapsamı ve “*opt-out*” mekanizmaları nedeniyle tartışmalıdır.

Avrupa Birliği hukukunda bu istisnalar, Dijital Tek Pazarda Telif Direktifi (DSM Directive) kapsamında araştırma amaçlı metin ve veri madenciliği ile ticari amaçlı kullanım arasında ayırım yapılarak düzenlenmiştir.²⁵

b. “Fair use” tartışmaları

ABD hukukunda “*fair use*”, esnek yapısı nedeniyle YZ eğitimi açısından merkezi bir savunma olarak öne çıkar. Eğitim sürecinin “dönüştürücü” (*transformative*) nitelikte olup olmadığı; kullanılan eserin niteliği; kullanılan kısmın miktarı ve “pazar etkisi” kriterleri, davadan davaya farklı sonuçlar üretebilir. YZ eğitiminde, eğitim kopyalarının kalıcılığı, modelin çıktılarında “benzerlik” eşiği ve ikame etkisi (*market substitution*) özellikle kritik olacaktır.²⁶

c. Telif ihlali davalarının uluslararası boyutu

YZ sistemleri bulut altyapıları üzerinden çalıştığı için, çoğaltma ve iletim fiilleri farklı ülkelerde eş zamanlı gerçekleşebilir. Bu da uluslararası özel hukuk bakımından üç soruyu gündeme getirir:

²⁵ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market.

²⁶ YZ eğitimi bağlamında “pazar etkisi” değerlendirmesi, yalnızca mevcut pazarları değil, eğitim verisi lisanslamasına ilişkin yeni/ikincil piyasaların oluşumunu da dikkate almak zorundadır; bu nedenle ekonomik analiz, teknolojiye özgü lisans piyasalarının gelişimi ile birlikte yeniden yorumlanmalıdır. *Authors Guild v Google, Inc.*, 804 F.3d 202 (2d Cir. 2015)

(i) Hangi ülke mahkemeleri yetkilidir?

(ii) Hangi ülke hukuku uygulanacaktır?

(iii) Kararın sınır aşan icrası nasıl sağlanacaktır?

Telif ihlalinde geleneksel olarak “*lex loci protectionis*” (korumanın talep edildiği ülke hukuku) yaklaşımı güçlüdür; ancak YZ eğitiminde fiilin nerede gerçekleştiğinin tespiti zorlaşır. Örneğin eğitim verisi bir ülkede toplanıp başka bir ülkede işlenebilir; çıktı üçüncü bir ülkede pazarlanabilir. Bu parçalı yapı, forum seçimi (*forum shopping*) riskini artırır ve çelişkili karar ihtimalini yükseltir.²⁷

AB bağlamında telif ihlallerinde uygulanacak hukukun belirlenmesinde Rome II Tüzüğü md. 8 yaklaşımı (fıkrî mülkiyet haklarının ihlalinde, genellikle korumanın talep edildiği ülke hukuku) çerçeve sunar. Bununla birlikte YZ eğitiminde çoğaltma/işleme fiillerinin bulut altyapısı üzerinde parçalı şekilde gerçekleşmesi, “ihlalin yeri” tespitini zorlaştırmakta; bu da davacının birden fazla ülkede paralel dava açması veya davalının forum shopping stratejileriyle karşılık vermesi riskini artırmaktadır. Bu nedenle uluslararası özel hukuk analizinde, (i) eğitim/veri barındırma yerinin, (ii) modelin sunulduğu pazarın ve (iii) zararın gerçekleştiği ülkenin ayrıştırılması gerekir.²⁸

5. ÇÖZÜM ÖNERİSİ OLARAK ARABULUCULUK MEKANİZMASI

a. Mahkeme süreçlerinin yavaş ve karmaşık doğası

Uluslararası telif uyuşmazlıkları; teknik deliller (*model mimarisi, eğitim veri setleri, log kayıtları*), çoklu taraflar (*kullanıcı, platform, veri sağlayıcı, hak sahibi*), acil tedbir ihtiyacı ve farklı hukuk sistemlerinin çatışması nedeniyle klasik yargılama süreçlerinde yavaşlamaya eğilimlidir. Üstelik ihtilafın ekonomik değeri yüksek olduğunda, taraflar çoğu kez süreç yönetimini stratejik bir araca dönüştürür; bu da çözümü geciktirir.

YZ kaynaklı uyuşmazlıklarda ayrıca “şeffaflık” sorunu vardır: Modelin eğitim verilerinin kapsamı, telifli eserlerin hangi aşamada ve ne ölçüde kullanıldığı, çıktının

²⁷ Çevrimiçi telif ihlallerinde yetki ve uygulanacak hukuk bakımından AB Roma II rejimi ve ilgili mahkeme içtihadı ile ABD’de “effects test” yaklaşımları birlikte değerlendirilmelidir. Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations (Rome II). 11 Tem. 2007

²⁸ Regulation (EC) No 864/2007 (Rome II) art 8.

belirli bir esere ne kadar yaklaştığı çoğu zaman uzman incelemesi gerektirir. Mahkeme sistemlerinde bu incelemelerin standardizasyonu güçtür ve zaman maliyetini yükseltir.

b. YZ kaynaklı telif ihtilaflarında arabuluculuğun hızlı ve esnek yapısı

Arabuluculuk, taraflara uyuşmazlığın hem hukuki hem ticari boyutlarını aynı masada ele alma imkânı verir. YZ ihtilaflarında arabuluculuk, özellikle şu avantajları sağlayabilir:

- Hız: İhtiyati tedbir, içerik kaldırma ve lisans görüşmeleri gibi acil konular daha kısa sürede ele alınabilir.
- Esneklik: Çözüm yalnızca “ihlâl var/yok” ikiliğine sıkışmaz; geriye dönük tazminat + ileriye dönük lisans, veri seti temizliği, şeffaflık taahhütleri, model çıktısı filtreleme gibi hibrit paketler mümkün olur.
- Gizlilik: Eğitim verisi envanteri veya ticari sır niteliğindeki teknik bilgiler, yargılamaya kıyasla daha kontrollü biçimde paylaşılabilir.
- Uzmanlık: Taraflar, telif ve teknoloji alanında uzman arabulucular seçebilir; teknik karmaşıklık daha iyi yönetilebilir.

Arabuluculukta dikkat edilmesi gereken en önemli risk, dev teknoloji şirketleri ile bireysel yaratıcılar arasındaki güç asimetrisidir. Bu nedenle önerilen modelde, bireysel sanatçıların Meslek Birlikleri (*collecting societies*) aracılığıyla toplu olarak temsil edildiği bir “kolektif müzakere” usulünün benimsenmesi, sürecin adilliği açısından elzemdir.

Bu çerçevede arabuluculuk, YZ çağında telif uyuşmazlıklarını “daha yönetilebilir” kılacak bir kurumsal araçtır.

Arabuluculuk sürecinde, bireysel yaratıcılar ile dev teknoloji şirketleri arasındaki güç asimetrisi önemli bir çekince yaratsa da, şirketler açısından da bu süreci cazip kılan stratejik gerekçeler mevcuttur. WIPO verilerine göre, teknoloji uyuşmazlıklarında arabuluculuğun tercih edilmesindeki en büyük motivasyon, yargılama sürecinin hantallığından kaçınmak ve “ticari itibarı” korumaktır. Büyük şirketler için, her bir ihlâl iddiasının emsal teşkil edecek bir mahkeme kararına (*precedent*) dönüşmesi, belirsiz ve

yüksek bir risk taşır. Oysa arabuluculuk, gizlilik (*confidentiality*) ilkesi sayesinde, şirketlerin ticari sırlarını veya eğitim veri seti mimarilerini kamuya açmadan, kapalı kapılar ardında “terzi işi” (*tailor-made*) lisans anlaşmaları yapmalarına olanak tanır. Böylece şirketler, küresel operasyonlarını tehdit edebilecek bir “içtihat zinciri” oluşmasını engellemek için, makul bir tazminat veya lisans bedeli ödeyerek uyuşmazlığı sessizce sonlandırmayı tercih edebilirler.²⁹

c. WIPO Arbitration and Mediation Center gibi örnekler

Uluslararası nitelikteki fikri mülkiyet uyuşmazlıklarında, kurumsal arabuluculuk ve tahkim merkezleri süreç kalitesini ve öngörülebilirliği artırabilir. WIPO Arbitration and Mediation Center, fikri mülkiyet ihtilaflarına yönelik uzman listeleri ve prosedürel çerçeveler sunarak, özellikle sınır aşan uyuşmazlıklarda tarafların güvenini güçlendiren bir model olarak değerlendirilebilir.³⁰

d. Türkiye ve Türk Dünyası perspektifi: bölgesel bir arabuluculuk modeli

Türkiye ve Türk Dünyası bakımından YZ kaynaklı telif uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk, yalnızca uyuşmazlığın hızlı sonuçlandırılması açısından değil; teknik ve ticari bilgilerin kontrollü paylaşımı, lisanslama müzakereleri ve uyum taahhütlerinin tek bir uzlaşma metninde toplanması bakımından da işlevsel bir araç olarak görülebilir.

Bu çerçevede, Türk Dünyası Arabulucular Birliği gibi mesleki/kurumsal ağların; arabulucuların uzmanlaşması, iyi uygulama standartlarının paylaşılması ve sınır aşan uyuşmazlıklarda iletişim kanallarının kurulması bakımından katkı sağlayabilir.³¹

Bölgesel bir arabuluculuk merkezinin teknik gerekliliği, özellikle “düşük kaynaklı diller” (*low-resource languages*) kategorisinde değerlendirilen Türkçe ve lehçelerinin Yapay Zeka eğitimindeki temsiliyeti ile doğrudan ilişkilidir. İngilizce merkezli Büyük Dil Modelleri (*LLM*), eğitim verisindeki dengesizlik nedeniyle kültürel nüansları ve yerel hukuk terminolojisini kavramakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum, yalnızca bir

²⁹ WIPO Arbitration and Mediation Center, *Resolving IP and Technology Disputes through WIPO ADR: Overview*, WIPO Publication No. 799, 2021, s. 8; Ayrıca bkz. Heike Wollgast, "WIPO Alternative Dispute Resolution for Intellectual Property and Technology Disputes", *WIPO Magazine*, Special Issue, 2017.

³⁰ WIPO Mediation Rules. WIPO Arbitration ve Mediation Center. (Erişim tarihi 30/01/2026).

³¹ Türk Dünyası Arabulucular Birliği. Türk Dünyası Arabulucular Birliği. (Erişim tarihi 30/01/2026).

çeviri sorunu değil, aynı zamanda bir “kültürel veri egemenliği” (*cultural data sovereignty*) sorunudur. Türk Dünyası için kurulacak özel bir arabuluculuk ve lisanslama mekanizması, bölgedeki içerik üreticilerinin verilerinin, modellerin eğitiminde “token” olarak nasıl kullanıldığını denetlemesine ve dilin dijital geleceğini koruyacak adil kullanım standartlarını (*fair use standards*) bölgesel olarak belirlemesine imkân tanıyacaktır.³²

Önerilen bu bölgesel mekanizma, Türk Devletleri Teşkilatı’nın “2040 Vizyonu” belgesinde yer alan “dijital entegrasyon” ve “fikri mülkiyet işbirliği” hedefleriyle de örtüşmektedir. Bölgesel bir “Dijital Telif Tahkim ve Arabuluculuk Merkezi” kurulması, sadece hukuki bir çözüm değil; aynı zamanda Büyük Dil Modellerinin (*LLM*) Türkçe ve lehçeleriyle eğitilmesi sürecinde veri egemenliğini koruyacak stratejik bir hamle olacaktır.³³

Ayrıca, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) çatısı altında yürütülebilecek yumuşak-hukuk (*soft law*) nitelikli çalışmalar; örneğin ortak ilke setleri, model arabuluculuk protokolleri ve eğitim programları yoluyla, YZ ve telif ilişkili uyuşmazlıklarda bölgesel bir öngörülebilirlik alanı yaratabilir.³⁴

Bu tür bir bölgesel çerçeve, Bern Konvansiyonu ve ulusal telif rejimleri arasındaki parçalı yapıyı tamamen ortadan kaldırmasa da, tarafların bir uyuşmazlığı mahkeme öncesi aşamada teknik olarak netleştirmesine ve lisanslama temelli çözümlere yönelmesine yardımcı olabilir.

e. “Uluslararası fikri mülkiyet arabuluculuğu” yeni bir model olabilir mi?

Bu makalede savunulan tez, YZ kaynaklı telif ihtilaflarında uluslararası düzeyde “fikri mülkiyet arabuluculuğu”nun yeni bir model olarak inşa edilebileceğidir. Modelin temel bileşenleri şu şekilde tasarlanabilir:

³² Emre Can Açıkgöz et al., "Bridging the Bosphorus: Advancing Turkish Large Language Models through Strategies for Low-Resource Language Adaptation", *Proceedings of the 2024 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing*, ACL Anthology, 2024, s. 21.

³³ Türk Devletleri Teşkilatı. "Turkic World Vision 2040". İstanbul, 2021, md. 3.

³⁴ Organization of Turkic States. Organization of Turkic States. (Erişim tarihi 30/01/2026).

1. Şeffaflık protokolleri: Tarafların eğitim verisine dair sınırlı ama doğrulanabilir bilgi paylaşımı (*örneğin veri kaynakları, opt-out mekanizmaları, veri temizleme süreçleri*).
2. Teknik doğrulama: Bağımsız uzmanlarca benzerlik analizi, çıktı izleme (*output tracing*) ve veri seti denetimi (*dataset audit*) yapılması.
3. Lisans ve tazminat paketleri: Geriye dönük kullanım + ileriye dönük lisans + gelir paylaşımı gibi modüler çözümler.
4. Uyum taahhütleri: Platformların içerik politikaları, filtreleme ve kullanıcı bilgilendirme yükümlülükleri.
5. Çok hukuklu çözüm dili: Tarafların farklı ülkelerdeki riskleri tek bir uzlaşma metninde konsolide edebilmesi (*release, waiver, choice-of-law, enforcement*).

Önerilen Arabuluculuk Prosedürü

Uygulamada bu modelin işlemesi için arabuluculuk süreci beş aşamalı bir prosedür şeklinde yapılandırılabilir:

- (i) hak iddiasının ön değerlendirilmesi,
- (ii) eğitim verisine ilişkin şeffaflık ekinin sunulması,
- (iii) bağımsız uzmanlarca teknik doğrulama ve benzerlik analizi yapılması,
- (iv) lisanslama ve gelir paylaşımı paketinin oluşturulması,
- (v) varılan uzlaşmanın Singapur Konvansiyonu çerçevesinde sınır aşan icra edilebilirliğinin sağlanması.

Bu yapı, mahkeme yargılamasındaki “tek ülke–tek karar” sınırlılığını aşarak, tarafların birden fazla ülkedeki hukuki belirsizliği sözleşmesel olarak yönetmesine imkân verir.³⁵³⁶

³⁵ WIPO Arbitration and Mediation Center, *WIPO Mediation Rules* .

³⁶ Singapore Convention (n 1); Türkiye’de yürürlük/uygulama için bkz CMS (n 1) ve ayrıca Türkiye imza/yürürlük tartışmasına dair bilgi notu.

Bu modelin uluslararası geçerliliği bakımından en kritik dayanak ise “Singapur Konvansiyonu”dur. Türkiye’nin de taraf olduğu bu konvansiyon, ticari uyuşmazlıklarda arabuluculuk sonucu varılan anlaşmaların, tıpkı bir mahkeme ilamı gibi taraf ülkelerde doğrudan icra edilebilmesine olanak tanır. Böylece, YZ şirketinin ABD’de, içerik üreticisinin Türkiye’de olduğu bir senaryoda; arabuluculuk masasında varılan lisanslama anlaşması, uzun süren tanıma/tenfiz davalarına gerek kalmaksızın bağlayıcılık kazanacaktır.³⁷

Bu çerçeve, bağlayıcı uluslararası normların yavaş geliştiği bir dönemde, “pragmatik” ve piyasa odaklı bir düzenleme işlevi görebilir.

6. SONUÇ

YZ üretimi eserler, mevcut telif sisteminde uluslararası düzeyde boşluklar yaratmaktadır: Eser sahipliği kavramı insan merkezli tanımlara sıkı sıkıya bağlıdır; eğitim verilerinin kullanımı farklı ülkelerde farklı istisna ve doktrinlerle meşrulaştırılmakta veya sınırlandırılmaktadır; sınır aşan ihlal iddiaları yetki ve uygulanacak hukuk sorunları nedeniyle parçalı ve maliyetli süreçlere yol açmaktadır.

Bu nedenle, yeni normların (özellikle şeffaflık, veri kaynaklarına erişim, lisans piyasaları ve insan katkısı kriterlerine ilişkin) geliştirilmesi kadar; uyuşmazlıkların etkin yönetimi de kritik önem taşır. Makalenin vurguladığı tez şudur: Yapay zekâ üretimi eserler mevcut telif sisteminde uluslararası düzeyde boşluklar yaratmaktadır ve bu boşlukların giderilmesinde yeni normlarla birlikte arabuluculuk temelli alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmaları önemli bir rol oynayacaktır.

Bu çerçevede arabuluculuk, yapay zekâ telif uyuşmazlıklarında yalnızca hızlı bir çözüm yolu değil, aynı zamanda normatif boşlukların geçiş döneminde sözleşmesel araçlarla yönetilmesini sağlayan pragmatik bir model olarak değerlendirilebilir. Özellikle WIPO gibi kurumsal merkezlerin uzmanlık temelli prosedürleri ve Singapur Konvansiyonu’nun sağladığı icra kabiliyeti, bu modelin uluslararası düzeyde uygulanabilirliğini artırmaktadır.³⁸

³⁷ United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (New York, 2018) (Singapore Convention).

³⁸ WIPO Mediation Rules, WIPO Arbitration and Mediation Center (accessed 30/01/2026).

Özellikle Türkiye'nin de taraf olduğu Singapur Konvansiyonu sayesinde, arabuluculuk sonucunda varılan anlaşmaların mahkeme ilamı gibi doğrudan icra edilebilir olması, bu çözüm yolunu “temenni” olmaktan çıkarıp, küresel dijital ekonomide somut ve bağlayıcı bir yaptırım mekanizmasına dönüştürmektedir.

KAYNAKÇA

- 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu. T.C. Resmi Gazete, 7981, 13 Aralık 1951.
- Açıkgöz, E. C., et al. (2024). "Bridging the Bosphorus: Advancing Turkish Large Language Models through Strategies for Low-Resource Language Adaptation", *ACL Anthology*, s. 20-35.
- *Andersen v Stability AI Ltd* (N.D. Cal.) 3:23-cv-00201.
- Ateş, Mustafa. *Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku*. 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023.
- Authors Guild v Google, Inc., 804 F.3d 202 (2d Cir. 2015).
- Beijing Internet Court, Li v. Liu, (2023) Jing 0491 Min Chu No. 11279.
- Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act of 1971, as amended in 1979). 1971.
- Case C-145/10 *Painer* (CJEU, 1 Dec 2011).
- Case C-5/08 *Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening* (CJEU, 16 July 2009).
- Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence. Washington, DC: U.S. Copyright Office, 16 Mar. 2023.
- Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on Copyright and Related Rights in the Digital Single Market. 17 Nis. 2019.
- Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the Legal Protection of Databases. 11 Mar. 1996.
- European Commission template/notice on training content summary (24 July 2025).
- *Getty Images v Stability AI* [2025] EWHC 38 (Ch).
- Interim Measures for the Management of Generative Artificial Intelligence Services. China, 13 Tem. 2023.
- OECD. "Artificial Intelligence in Society". Paris: OECD Publishing, 2019.
- Organization of Turkic States. Organization of Turkic States. (Erişim tarihi 30/01/2026).

- Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the Law Applicable to Non-Contractual Obligations (Rome II). 11 Tem. 2007.
- *Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*. OJ L, 2024/1689.
- Report with Recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics. 2015/2103(INL). Strasbourg: European Parliament, 27 Ocak 2017.
- Tekinalp, Ünal. *Fikri Mülkiyet Hukuku*. 5. Bası. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012.
- Thaler v. Perlmutter, U.S. District Court for the District of Columbia, Case No. 1:22-cv-01564 (2023).
- *The New York Times Company v Microsoft Corp et al* (S.D.N.Y.) 1:23-cv-11195.
- Türk Devletleri Teşkilatı. "Turkic World Vision 2040". İstanbul, 2021.
- Türk Dünyası Arabulucular Birliği. Türk Dünyası Arabulucular Birliği. (Erişim tarihi 30/01/2026).
- U.S. Copyright Office, *Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence* (16 March 2023).
- United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation (Singapore Convention). New York, 2018.
- WIPO Arbitration and Mediation Center. (2021). *Resolving IP and Technology Disputes through WIPO ADR: Overview*. Geneva: World Intellectual Property Organization.
- WIPO Conversation on Intellectual Property (IP) and Artificial Intelligence (AI): Issues Paper. Geneva: World Intellectual Property Organization (WIPO), Ara. 2019.
- WIPO Mediation Rules. WIPO Arbitration ve Mediation Center. (Erişim tarihi 30/01/2026).
- Wollgast, H. (2017). "WIPO Alternative Dispute Resolution for Intellectual Property and Technology Disputes", *WIPO Magazine*, Special Issue on IP Dispute Resolution.